

ТМ	Г. XXX	Бр. 3	Стр. 505 - 508	Ниш	јул - септембар	2006.
----	--------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

Приказ дела
Примљено: 22.02.2006.

Сузана Павловић
Класична гимназија
Београд

СОЦИЈАЛНА ЕКОЛОГИЈА*

Професор др Данило Ж. Марковић спада у ред најактивнијих аутора у области социологије. Његов дугогодишњи педагошки рад резултирао је читавим низом различитих издања, најпре Опште социологије а онда и Социологије рада, Социологије заштите на раду и Социјалне екологије. Међутим, нарочито у области социјалне екологије Д. Ж. Марковић је код нас направио истинске пионирске кораке и практично засновао нову социолошку дисциплину. Постало је готово правило да његови уџбеници буду извор и први корак како за свако теоријско, тако и за емпиријско бављење темама из ове области.

Уважавајући специфичност и актуелност предмета проучавања и активно пратећи богатство радова у овој области професор Марковић је настојао да током низа година актуализује, осавремени и литературом обогати свако своје издање *Социјалне екологије*.

Прво издање *Социјалне екологије* појавило се 1986. године. Овај рад, у то време, имао је, пре свега, циљ да послужи студентима као уџбеник за нови предмет на Катедри за социјални рад и социјалну политику Факултета политичких наука. Уз то Социјална екологија је код нас учинила одлучујући утицај за научно заснивање, систематизацију и социолошку интеграцију широког дијапозона различитих сазнања из области социологије, економије, политикологије, педагогије али и других наука које су за предмет имале животну средину и њену заштиту.

У *уводу*, проф. Марковић разматра услове и околности за заснивање нове социолошке дисциплине. Он правилно истиче да шире интересовање за повезивање социологије и екологије настаје управо сазнањем "да се природа не може сама ослободити негативног дејства технологије, да се саморегулише, већ да изазване промене у природи повратно негативно утичу на друштво" (стр. 14). Већ у њему назначују се нове теме и правци у емпиријском и теоријском бављењу овом дисциплином. То су пре свега проблеми одрживог развоја, промена у категоријалном систему вредности и потреба за уобличавањем новог јединственог погледа на свет.

* Данило Ж. Марковић, *Социјална екологија*, 5. прерађено и допуњено издање, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.

Прво поглавље разматра предмет, настанак и основне категорије екологије. У овом делу посебно је значајно истицање потребе разграничења хумане и социјалне екологије као и потреба ослобађања од утицаја биоекологије у истраживању односа човека и његове природне средине. Дефинишући основне категорије екологије, проф. Марковић и у овом издању користи богату литературу. Уз помоћ критичког и систематичног приступа он одређује категорије средине, простора, природне и еколошке средине, еколошке равнотеже итд. То је нарочито значајно за избегавање опасности могућих теоријских непрецизности и недоследности. Поред тога, у овом поглављу се разматра и развој односа између екологије као природне дисциплине и социологије као друштвене науке у последњих стотинак година.

У *II поглављу* Д. Ж. Марковић одређује предмет социјалне екологије и њен однос према другим друштвеним наукама, пре свега однос са општом и посебним социологијама и економијом. Залаже се да социјална екологија истражује "утицај не само човекове средине на човека, већ и самог човека на своју средину и то не само са становишта њеног присвајања, већ и очувања (и унапређивања) те средине без које не би могао да опстане" (стр. 65). Поред оваквог широког схватања предмета, аутор заговара тезу да социјална екологија треба да допринесе превазилажењу традиционалне и претежно теоријске оријентације социологије. Да би ово постигла њој је потребно добро познавање и коришћење сазнања посебних социологија и других друштвених наука.

Што се тиче метода социјалне екологије, Д. Ж. Марковић је потпуно свестан његове недовољне изграђености. Указујући на потребу изграђивања метода социјалне екологије истиче уверење да тај метод не може бити суштински нов и ексклузиван. Полазећи од сазнања опште социологије и социолошког метода, али и посебних социологија, познавајући и методе природних наука, социјална екологија мора да формира и неке своје специфичне поступке. При том, неопходан је критички и интегративни приступ свим овим сазнањима и методолошким поступцима, као што је и незаобилазна потреба сталне свести о специфичности предмета социјалне екологије.

Са становишта сваке науке, па и социјалне екологије, врло је значајно дефинисање појмова и то управо због искључивања могућих непрецизности и нејасности. Одатле се у *IV поглављу* дефинише човекова животна и радна средина као и однос између њих и односи њихових елемената. При том, свакако је најважније одређење човекове средине као укупности "услова и друштвених творевина у којима човек живи као природно и друштвено биће" (стр. 127).

Централно место у књизи, а и по значају, заузима *V поглавље* које је посвећено еколошкој кризи и могућностима њеног решавања. Полазећи од човекове животне средине, Д. Ж. Марковић овде еколошку кризу одређује као нарушеност услова и утицаја која се огледа у "угрожености стабилног функционисања како биосфере тако и друштва, доводећи у питање човекову животну егзистенцију као природно-друштвеног бића" (стр. 165). Имајући у виду уибеничку намену, такође треба истакнути преглед схватања о односу друштва и природе, преглед различитих идеолошких приступа еколошким проблемима и преглед неких могућности за њихово решавање.

У *VI поглављу* анализирају се социолошки аспекти заштите човекове животне средине. Д. Ж. Марковић се залаже како за локалну, тако и за гло-

балну заштиту човекове средине, али и за њихово јединство и усклађеност. При том, мере заштите сврстава у четири групе: правне, техничке, образовно-васпитне и политичке. Решавање еколошких проблема није могуће парцијално, независно од других глобалних друштвених проблема и независно у локалним границама. Због тога се истиче потреба међународне сарадње у области научних истраживања и размена научнотехничких достигнућа за добробит читавог човечанства. У одељку о заштити човекове животне средине у Државној заједници Србија и Црна Гора аутор анализира основне облике деградације средине и њене узроке. У том смислу, нарочито су истакнути увоз неадекватних, застарелих технологија, нерационално исцрпљивање сировинског богатства и последице НАТО бомбардовања. У овом поглављу разматрају се такође фазе у развоју заштите, право заштите животне средине и однос животне и радне средине.

Седмо поглавље посвећено је еколошкој свести и еколошком образовању. Овде се полази од становишта да "еколошка свест не садржи само сазнање о стању и променама у природи које настају односом друштва према њој, већ садржи схватање о могућим путевима и начинима решавања еколошких проблема." (стр. 303). Одатле је разумљиво истицање еколошке културе и еколошког образовања. Д. Ж. Марковић овде изричито одбија свођење еколошког образовања на ниво љубитеља природе и бриге за очување хигијене у градовима. Он се залаже за стицање знања о човековој животnoj средини и формирање такве свести која ће послужити као основ трајно одрживом развоју: "у изналажењу алтернативних хуманистичких начела развоја потребно је превазићи јаз између знања и морала, науке и етике." (стр. 298). Овде је још интересантно и инсистирање аутора на "планетарном хуманизму који мора постати средишњи елемент еколошке свести и еколошке културе." (стр. 333).

Осмо поглавље посвећено је еколошкој политици која је: "свесна и органозована друштвено усмеравајућа делатност којом се посредством државних и друштвених, посебно политичких организација, усмерава однос друштва према природи ради заштите и унапређивању животне средине." (стр. 340) При том, основни принцип еколошке политике треба да буде развијање таквог система друштвених потреба и модела потрошње који ће омогућити трајно одрживи друштвени развој. Уз то, важан принцип је интердисциплинарност и интегрални приступ решавању питања унапређења и заштите човекове животне средине. То подразумева коришћење технологије, економије, педагогије и културе на пољу еколошког усмеравања друштвеног одрживог развоја. Анализирајући субјекте еколошке политике, Д. Ж. Марковић полази од еколошке максиме "мислити глобално – деловати локално" и закључује да је делатност једне државе значајна, али није довољна (стр. 358), те да је због тога незаобилазно и неодложно потребна сарадња организација и институција на планетарном нивоу.

Девето поглавље анализира еколошке покрете и партије. Полазећи од потребе еколошке политике, рађају се нови покрети и то, превасходно на локалном и регионалном плану, док су на глобалном и међународном подручју углавном спорадични. Натуралистичка и антропоцентристичка теза, иако приступају заштити човекове животне средине са различитих становишта, обе имају критички однос према индустријској цивилизацији, њеној економији и техници. У том правцу настају и еколошке партије и то, пре

свега, у средње и високо развијеним индустријским земљама у којима је већ постојала развијена еколошка свест и еколошки покрети. Овде "пораст животног стандарда није био праћен порастом задовољства таквим начином живота, већ је био праћен незадовољством због декултивације и дехуманизације положаја појединаца у друштвима индустријске цивилизације" (стр. 387).

У *X поглављу* Д. Ж. Марковић се бави друштвеним развојем и то пре свега са становишта потребе редефинисања појмова развој и прогрес уз недвосмислено залагање за одрживи развој. Према аутору, одрживи развој је "онај развој који омогућава унапређивање техничко-технолошке основе рада, пораст друштвеног богатства и благостање људи уз истовремено очување животне средине за опстанак садашњих и будућих генерација." (стр. 401.) У том правцу, социјална екологија треба да послужи као научна основа која ће у извесној мери бити медијатор интердисциплинарне сарадње на изградњи нове еколошке стратегије развоја.

На крају треба истакнути да је пред нама несумњиво темељно и незаобилазно дело, полазна основа за све оне који намеравају да се баве или посвете проучавању проблема очувања и унапређења човекове животне средине. Овде се може наћи поуздан ослонац како за теоријску, тако и за сваку другу научну активност у подручју социјалне екологије. Богата литература и снажан ауторски став и за студенте и за екологе биће важан извор за сва изучавања у овој можда судбоносној области науке 21-ог века.